

SÁNTHA Attila (Kézdiszászfalu):

Évszámozás a magyar krónikákban

A magyar krónikákban a honfoglalás előtti események leírása folyamán sok esetben fantasztikusnak tűnő évszámokkal találkozunk, amelyek ellentmondanak a nyugati adatoknak.

A tárgyalt időszakról kevés évszámmal előjövő Anonymus-szal most nem foglalkozom, a többi krónika esetében viszont négy, többé-kevésbé következetesen végigvitt évszámozást különíthetünk el:

- Kézai Simon meglepően későre teszi a hunok bejövetelét (700-ra), és viszonylag jó időszakra a magyarokét (872)
- a Tarih-i Üngürüş szinte egésze, valamint a 14. századi krónika szerkesztmények egyes adatai túlságosan is koránra teszik a hunok elindulásától Attila haláláig tartó időszakot (328–411)
- a 14. századi krónika szerkesztmények nagyjából helyesen állapítják meg a hun időszakot (373–445), ám a magyarok bejövetelét erősen korai időpontra teszik (549).
- a Knauz-krónikacsalád túlságosan is későre, 417-499 közé teszi a hunok elindulásától Attila haláláig tartó időszakot

Ha megvizsgáljuk, milyen évszámozásokat használtak a 10-13. században, fény derül ezen évszámok eredetére. • **Reginói időszámítás**

Az Anno Domini-évszámok használata csak a 10. századtól kezd elterjedni Regino 906-ban befejezett, nagyhatású krónikájának évszámai alapján. Regino viszont 40-60 évvel korábbra teszi az eseményeket, így például az AD 376-ban zajlott hun-gót háborút a 327-332 között időtávba teszi, annak az elejére. Ez a Budai krónika 328-as évszámában köszön vissza, ekkor indulnak vagy érkeznek a hunok a Dunához (a kettőt egybemossák). A Tarih-i Üngürüş összes évszáma (a kiinduló 373-as évszám kivételével) ebben a „reginói időszámításban” nyer értelmet: Attila uralkodásának kezdete 387-ben, Attila halála 411-ben.

• **Sigebertus időszámítása**

A „reginói időszámítást” Sigebertus Gemblacensis 1111-ben írt világkrónikájáig használják, amely már nagyjából helyesen adja meg az évszámokat, csupán 3 évet számol pluszban a valós AD-hez képest. *A reginói évszámokat kizárólag Sigebertus munkájának széleskörű elterjedéséig, kb. az 1130-as évig számolhatták ki a krónikairók.*

Sigebertus szerinti évszámok élnek a 14. századi krónikakompozíció adataiban. A Képes Krónika, Thuróczy-krónika, Tarih-i Üngürüş 373-as kezdőévszáma aktualizálás ennek hatására, igazából 370-nek felel meg. Ez a Szkítiából való kiindulás valós időpontja. *A sigebertusi évszámokat kizárólag kb. az 1130-as év utántól számolhatták ki a krónikairók.*

- **A reginói és a sigebertusi évszámozás keveredésének** kell tekinteni Honoriosz császár Attila kortársaként való szerepeltetését, valamint a későbbi korban élő Celesztin pápa Valens császár kortársaként és Gelasius pápa Marcianus császár kortársaként való szerepeltetését a krónikákban.

A Knauz-krónika családja egyes kézirataiban, Laskai Osvátnál, Jakob Unrest-nél a magyarok/hunok első bejövetelének éveként 417 van megadva, Attila pedig 499-ben hal meg. Ezek a számok „kétszeres reginói kiigazításként” nyernek értelmet, a hunok bejövetelét a hibásan Valens kortársaként meghatározott Celesztin pápa valós AD idejébe teszik át.

Hunok elindulása nyu- gatra	Budai krónika: 328	Képes krónika: sigebertusi 373 (AD 370)	Knauz-krónika családja: 417
Valens császár uralkodásának ideje	Regino: 315 után - 331	AD 364-378	
Celestin pápa		Regino 364-3 4	AD 422-432

A maga időszámításán belül a legpontosabb, mai tudásunkkal teljesen megegyező évszámokat a Tarih-i Üngürüş őriz meg.

Pl.

Attila uralkodása

A Tarih-i Üngürüş szerint 387–411 között, 24 évig uralkodott (reginói évszámok). Attila 430-tól herceg (Oktár halála), 434-től király (Ruga halála), 453-ban hal meg, ami azt jelenti, 23/24 évet uralkodott.

A Szkítiából való kiindulás és Attila halála közti időtáv:

Reginói évszámok: 411-328 (a Budai krónikában maradt meg) = 83 év. Valós Anno Domini: 453-370= 83 év.

A 14. századi krónikakompozíció viszont hibákat követ el az évszámok átszámítása során, a Szkítiából való kiindulás és Attila halála közti időtáv itt 72 év: 445-373. Egyszerűen megfelelnek arról a 11 évről, amely a Szkítiából való kiindulás (sigebertusi 373, valós AD 370) és a főhadiszállásnak a Kárpát-medencébe való áttétele (valós AD 381) között eltelt, a kettőt egybemossa, ezért van az, hogy Attila a sigebertusi 445, évben hal meg (valós AD-ra átszámolva: 442), mikor valójában 453-ban halt meg.

Czeglédy Károly csupán 1954-ben állapítja meg az avarok bejövetelének pontos dátumát: 557. A krónikákban az szerepel, hogy Attila halála és a hunok második bejövetele között 104 év telt el, ez pontosan az Attila halála (453) és az avar bejövetel közti valós időtáv.

Kézai és az őskrónika időszámítása

Kézai Simon két évszámot ad meg: a hunok 700-as indulási (vagy beérkezési?) évét, illetve 872-t a magyarok bejövetelére nézve. A kettő közti időtáv 172 év. Ez szintén az avarok bejövetelére utalhat, semmiképp sem a magyarokéra.

Egy ismeretlen időszámítás 872. évében tehát bejönnek az avarok (valós AD 557-ben). 872-557= 323. A Philipposzi éráról van szó, melyet az arab írók sűrűn használtak a 9-11. században (példák: al-Farghani, al-Battani, Biruni, al-Khwarizmi, Kushyar ibn Labban), s amely Kr. e. 323. november 12-én, Nagy Sándor halálának napján kezdődik.

Kézai 700-as évszáma eszerint a valós AD 377-nek felel meg, talán ez lehet a Dunához való megérkezés dátuma.

Nyilvánvalóan feltevődik a kérdés, az őskronika vajon melyik időszámítást használta. Ezt elég könnyű kikövetkeztetni, és Madzsar Imre már 1922-ben megadja a végsősoron helyes megoldást: „*Nem sokkal valószínűbb-e, hogy a hun krónikában eredetileg 700 állott, mint a Kósa-féle kéziratban (értsd: Kézainál -S. A), míg a Nagy Lajos-korabeli szerkesztés írója helyesebb történeti ismeretei alapján ezt a számot 328-ra vagy 373-ra változtatta*”⁵¹⁰

Összefoglalva:

- a krónikákban először volt a nem keresztény, Philipposzi időszámítás, amit arab hatásnak kell tartanunk, s ami Kézainál marad fenn
- az Anno Dominit rosszul kiszámító Regino 906-os munkájának hatására átteszik reginói évszámokra a dátumokat (a 328-as kezdetű hagyomány + Tarih-i Üngürüsz)
- legkésőbb 1130-tól hat Sigebertus 1111-ben írt műve, amely nagyjából helyesen, csupán 3 év eltéréssel pluszban adja meg az Anno Domini évszámokat, és amelyet a 373-as kiindulópontú (igazából AD 370, a hunok elindulása nyugatra) krónikák őriznek meg.
- a Knauz-krónika családja újraszámolja a dátumokat, ezúttal a korábban rosszul megadott pápák sigebertusi idejére teszik az eseményeket.

⁵¹⁰ Madzsar Imre: A hun krónika szerzője. *Történelmi szemle*, 1922 (11. évfolyam), 90

2. A magyar nyelv: beszéd és írás

